

Forandringsfabrikken
Barneombudet
Fylkesmannen i Rogaland

Deres ref: Vår ref: 2019/57633-3 Arkivkode: 311 Dato: 1.7.2020

Tolkningsuttalelse – Barnevernstjenestens samtaler med barn i en undersøkelse uten at foreldre er informert

Direktoratet har som kopimottager av korrespondanse mellom Fylkesmannen og flere kommuner i Rogaland blitt kjent med at det har utviklet seg en praksis der undersøkelser i barnevernet som hovedregel starter med at barnevernstjenesten snakker med barnet. Dette skjer uten at foreldrene informeres.

Vi har i tolkningsuttalelse datert 10. september 2019 uttalt at «foreldre som den klare hovedregel skal informeres i forkant av at barnevernstjenesten gjennomfører såkalte ene-samtaler med barnet». Forandringsfabrikken har i møte og skriftlig korrespondanse med direktoratet stilt spørsmål ved om dette er en korrekt forståelse av barnevernsloven. Barneombudet har i brev av 20. desember 2019 til Barne- og familiedepartementet stilt samme spørsmål. Begge er opptatt av hvordan barnevernstjenesten best mulig kan ivareta barnets rett til å bli hørt fritt, og i trygge omgivelser slik FNs barnekonvensjon (barnekonvensjonen) og Grunnloven krever. Departement har oversendt Barneombudets brev til direktoratet for oppfølging.

Fylkesmannen, kommunenes og Barneombudets vurdering

Fylkesmannen i Rogaland legger til grunn at hovedregelen er at foreldrene skal gis nødvendig informasjon ved oppstart av en undersøkelse og før barnevernstjenesten gjennomfører enesamtale med barnet. Fylkesmannen understreker at det i unntakstilfeller vil kunne være nødvendig å gjøre unntak fra denne hovedregelen basert på en vurdering av barnets beste og kravet til forsvarlighet.

Kommunene Stavanger og Sandnes har pekt på at den aktuelle problemstillingen verken er vurdert i lys av uttalelser fra departementet i høringsuttalelse til ny barnevernlov, barnekonvensjonen eller Grunnloven. Kommunene har innhentet en juridisk betenkning

hvor det stilles spørsmål ved om det er mulig å opplyse en sak i samsvar med forvaltningsloven § 17 dersom man ikke snakker med barna først uten å informere foreldrene om samtalen. Det pekes blant annet på at barn må føle seg trygge for å kunne fortelle om det som er vanskelig hjemme. Det vises til barnekonvensjonen artikkel 12 hvor det står at barn har en rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Det pekes også på at foreldre sin rett til kontradiksjon først og fremst er viktig når det skal fattes en beslutning som på en eller annen måte griper inn i deres rolle som forelder.

Barneombudet ønsker belyst hvordan barnevernstjenesten best mulig kan ivareta barnets rett til å bli hørt fritt i trygge omgivelser slik barnekonvensjonen og Grunnloven krever, samtidig som foreldrenes rettsikkerhet blir ivaretatt. Ombudet mener at dersom det skal være en realitet i at barn kan fortelle fritt, og i trygge omgivelser til barnevernstjenesten, må barnevernstjenesten også ha mulighet til å snakke med barna uten at foreldrene informeres om dette på forhånd. Plikten til å varsle foreldrene om opprettelse av en undersøkelse må ikke gå på bekostning av barnets rett til å uttale seg fritt og i trygge omgivelser.

Det rettslige grunnlaget

En rekke rettslige grunnlag har betydning for hvordan barnevernstjenesten kan og skal gjennomføre en undersøkelse. Vi vil innledningsvis gi en oversikt over de sentrale rettslige utgangspunktene.

Grunnloven § 104 tredje ledd slår fast at barn har rett til vern om sin personlige integritet. Dette er en individuell rettighet for barnet og omfatter beskyttelse mot alvorlige integritetskrenkelser som vold, mishandling og seksuell utnyttelse. Barn er gitt et slikt vern fordi de i større utstrekning enn voksne trenger beskyttelse fra myndighetene.¹

Barnekonvensjon artikkel 3 nr. 2 pålegger statene å sikre barnet den beskyttelse og omsorg som er nødvendig for barnets trivsel, samtidig som det må tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre. Etter konvensjonens artikkel 19 nr. 1 skal barn sikres rett til beskyttelse mot alle former for overgrep, inkludert vanskjøtsel eller forsømmelig behandling. Viktig er også konvensjonens artikkel 19 nr. 2 som omhandler statens ansvar for støtte og hjelp til barnet og foreldrene ved mindre alvorlige mangler ved omsorgen.²

Foreldre med foreldreansvar har omsorgsplikt og en rett og plikt til å bestemme i spørsmål om barns personlige forhold, jf. barneloven § 30. Foreldreansvaret skal etter bestemmelsen utøves i samsvar med omsorgsplikten og ut fra barnet interesser og behov.

Legalitetsprinsippet er et grunnleggende rettslig prinsipp blant annet hjemlet i Grunnloven § 113. Det følger også av EMK artikkel 8 nr. 2 at offentlige myndigheters inngrep i retten til privatliv ikke skal skje med mindre dette er i samsvar med loven.

Etter Grunnloven § 102 første ledd og Den europeiske menneskerettskonvensjon av 4. november 1950 (EMK) artikkel 8 har enhver rett til respekt for sitt privatliv og familieliv. Retten til privatliv og retten til familieliv omfatter en rett til å få være i fred når det gjelder private forhold. Det følger av EMK art. 8 at det er adgang til å begrense disse rettighetene når inngrepet har tilstrekkelig hjemmel, forfølger et legitimt formål og er forholdsmessig. Grunnloven § 102 må tolkes i samsvar med art. 8 på dette punkt.³ I Den europeiske menneskerettighetsdomstols (EMD) storkammerdom av 10. september 2019 Strand Lobben m. fl. mot Norge beskriver domstolen at myndighetene ved motstrid plikter å foreta en

¹ Prop. 169 L (2016-2017) [Endringer i barnevernloven mv. \(bedre rettssikkerhet for barn og foreldre\) s. 18](#)

² Prop. 169 L (2016-2017) [Endringer i barnevernloven mv. \(bedre rettssikkerhet for barn og foreldre\) s. 17](#)

³ HR 2015 s. 93

rimelig interesseavveining mellom barnets og foreldrenes interesser. Samtidig tydeliggjøres det at hensynet til barnets beste må tillegges særlig vekt ved denne avveiningen, og at barnets interesser kan måtte gå foran foreldrenes interesser, jf. avsnitt 206.

Formålet med barnevernsloven er å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid, jf. barnevernsloven § 1-1.

Barnevernstjenestens rett og plikt til å foreta undersøkelser følger av barnevernsloven § 4-3. Dersom barnevernstjenesten har opplysninger som gir rimelig grunn til å anta at det foreligger forhold som kan gi grunnlag for tiltak etter barnevernsloven kapittel 4, skal barnets omsorgssituasjon undersøkes. Undersøkelsen skal gjennomføres slik at den minst mulig påvirker barn og foreldre negativt, og den skal ikke gjøres mer omfattende enn nødvendig.

Det følger av forvaltningsloven § 17 at barnevernstjenesten har plikt til å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før det treffes vedtak.

Barnevernstjenesten kan kreve å få snakke med barnet i enerom, jf. § 4-3 siste ledd. I forarbeidene⁴ til bestemmelsen står det at barnevernstjenesten må vurdere hvor en slik samtale skal foregå, og at det i vurderingen må legges vekt på om foreldrene setter seg imot en slik enesamtale, hvilken virkning dette har på barnet og om barnet uttrykker ønske om å slippe slik samtale.

En undersøkelse skal gjennomføres med respekt for og så langt som mulig i samarbeid med barnet og barnets foreldre. Dette følger av barnevernsloven § 1-7 som ble tatt inn ved lov 20. april 2018 nr. 5. Det presiseres i Prop. 169 L (2016-2017) at et godt samarbeid med både barn og foreldre kan bidra til større tillit til barnevernet og til at flere barn får hjelp som virker på et så tidlig tidspunkt som mulig.⁵

Det følger av barnevernsloven § 1-6 at alle barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, har rett til å medvirke i alle forhold som vedrører barnet etter loven. Barnet skal få tilstrekkelig og tilpasset informasjon og har rett til fritt å gi uttrykk for sine synspunkter. Barnet skal bli lyttet til, og barnets synspunkter skal vektlegges i samsvar med barnets alder og modenhet. Barnets rett til å medvirke følger også direkte av Grunnloven § 104 første ledd og barnekonvensjonen artikkel 12.

Barnets beste skal være et grunnleggende hensyn ved alle handlinger som berører barn, jf. Grunnloven § 104 annet ledd og barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 1. Barnets beste er et av barnevernslovens grunnprinsipper, og er i barnevernsloven nedfelt i § 4-1. FNs barnekomité har i sine generelle kommentarer listet opp en ikke uttømmende liste over momenter som kan inngå i en vurdering av barnets beste. Barnets synspunkter, barnets behov for omsorg, beskyttelse og trygghet er her trukket frem.⁶ At barnets beste er et grunnleggende hensyn i barnekonvensjonen og Grunnloven innebærer at hensynet til barnets beste skal tillegges særlig stor vekt. Barnets interesser kan være motstridende med andres interesser, for eksempel foreldre. I slike tilfeller fremhever barnekomiteen at hensynet til barnet er et overordnet hensyn, men at det må foretas en konkret vurdering i den enkelte sak om hvordan hensynet til barnet skal ivaretas opp mot andre hensyn.

⁴ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 29

⁵ Prop. 169 L (2016-2017) kap. 7.4

⁶ Generell kommentar nr. 14.

Direktoratets vurdering

Barnevernets ansvar og samfunnsoppdrag handler i stor grad om å styrke foreldre i deres omsorgsutøvelse. Hjelpetiltak med samtykke fra foreldrene, er det klart mest brukte tiltaket i barnevernet. Nesten 4 av 10 av de 46 946 undersøkelser som ble avsluttet i 2019 ble fulgt opp med hjelp til familien. Det er derfor viktig at barnevernstjenesten ser på foreldrene som en samarbeidspartner og som en god støtte for barnet. Regelverk og føringer fra nasjonale myndigheter må ta hensyn til dette. Samtidig må det sikres at barn trygt kan fortelle om vanskelige forhold hjemme, og at det tas nødvendige grep for å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og beskyttelse.

Barnevernloven § 4-3 annet ledd sier at en undersøkelse ikke skal gjøres mer omfattende enn nødvendig. Det er ikke nærmere regulert i barnevernsloven hvor omfattende en undersøkelse skal være, men det følger av barnevernsloven § 1-4 at undersøkelsen skal være forsvarlig, og det følger av forvaltningsloven § 17 at barnevernstjenesten har plikt til å sørge for at saken er så godt opplyst som mulig før det treffes vedtak. Undersøkelsen må også gjennomføres på en måte som ikke er i strid med Norges menneskerettslige forpliktelser. Det skal ikke iverksettes mer inngripende tiltak enn det som er nødvendig.

Det følger av både Grunnloven og barnekonvensjonen at barn har rett til beskyttelse mot alle former for overgrep, inkludert både alvorlig og mindre alvorlig omsorgssvikt. Barnevernstjenestens oppgaver, og kanskje særlig hvordan en undersøkelse gjennomføres, er sentrale for oppfyllelsen av denne forpliktelsen. Barnevernstjenestens undersøkelse må gjennomføres slik at barnevernstjenesten får et best mulig grunnlag for sine vurderinger. En sentral kilde til opplysninger er barna selv.

Barnevernstjenesten skal, med mindre hensynet til barnets beste tilsier noe annet, alltid snakke med barnet meldingen omhandler dersom barnet er i stand til å danne seg egne synspunkter og barnet selv ønsker dette. Barnevernstjenesten kan også kreve å få snakke med barnet uten foreldrene til stede. Barnet har en rett og ikke en plikt til å uttale seg. FNs barnekomité understreker i kommentar til artikkel 12 viktigheten av at bestemmelsen praktiseres på en måte som sikrer at barn ikke føler seg presset til å snakke med barnevernstjenesten.

Det er ikke lovregulert hvordan samtalen med barnet skal foregå, når den skal gjennomføres eller hvor mange samtaler barnevernstjenesten skal ha med barnet. Barnevernstjenesten må ut fra bekymringens karakter, samt barnets modenhet og alder vurdere hvordan en slik samtale bør gjennomføres. Det kan være vanskelig for et barn å avsløre vanskelige hjemmeforhold. Noen barn kan være bekymret for foreldrenes reaksjoner og konsekvenser av å fortelle om vanskelige forhold i hjemmet. Andre har en lojalitet til sine foreldre og synes det er belastende å fortelle om hendelser som kan sette foreldrene i dårlig lys. Barnevernstjenesten må derfor sørge for at samtaler finner sted under trygge rammer, herunder legge til rette for samtaler uten at foreldre eller foresatte er til stede dersom det er nødvendig.

Hvis barnet ønsker å snakke med barnevernstjenesten, følger det av barnekonvensjonen artikkel 12 nr. 1 at barnet skal få gjøre dette «fritt». I formuleringen «uttale seg fritt» ligger at barnet ikke må føle tvang eller press i retning av å komme med et bestemt syn. Behovet for samtaler med barnet alene må alltid vurderes konkret. I vurderingen skal det legges vekt på om foreldrene setter seg imot en slik enesamtale, hvilken virkning dette har på barnet og om barnet ønsker en slik samtale.⁷

⁷ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 29

Samtaler med barnet i en undersøkelse uten at foreldrene er informert

Legalitetsprinsippet innebærer at inngrep fra det offentlige i en familie bare kan gjennomføres med klar lovhjemmel. En undersøkelse er et inngrep i privatlivets fred for den familien undersøkelsen gjelder, og det vil være mere inngripende dersom barnevernstjenesten foretar undersøkelsesaktiviteter uten at foreldrene er kjent med dette. En samtale med et barn uten at foreldrene er til stede, og uten at de er gitt mulighet til å samarbeide med barnevernstjenesten om en slik samtale, er også et inngrep i foreldrenes beslutningsmyndighet overfor sine barn. En inngrepshjemmel må tolkes strengere jo mer inngripende en beslutning eller handling er overfor de som berøres. Forarbeidene til barnevernslovens § 4-3 femte ledd, som gir barnevernstjenesten hjemmel til å snakke med barnet alene, gir ingen støtte til en utvidende tolkning. Tvert imot forutsettes det at foreldrene er kjent med undersøkelsen når samtalen gjennomføres.⁸ Kun der det etter en konkret vurdering av bekymringen og kjennskap til familien er nødvendig å gjennomføre en samtale med barnet uten foreldrenes viten, gir bestemmelsen tilstrekkelig hjemmel til en slik fremgangsmåte. Bestemmelsen må i en slik situasjon tolkes i lys av Norges forpliktelser i Barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 2 og formålsbestemmelsen i barnevernloven.

Vi vil peke på at foreldre ofte kan gi verdifull informasjon om hvordan barnet vil reagere på en samtale med barnevernstjenesten og hvordan samtalen best kan tilrettelegges. Dette taler for at barnevernstjenesten som hovedregel må informere og samarbeide med foreldrene i forkant av en samtale med barnet. En slik fremgangsmåte vil være viktig for å etablere tillitt og samarbeid med foreldrene. Et godt samarbeid med barnet og dets foreldre er en avgjørende forutsetning for at barnevernstjenesten kan iverksette virkningsfulle tiltak. En slik tilnærming til en undersøkelse vil også være i samsvar med barnekonvensjonen artikkel 3 nr. 2 om at det også skal tas hensyn til rettighetene og forpliktelsene til barnets foreldre. Det er heller ingen holdepunkter for at barn vil fortelle om omsorgssvikt, vold eller overgrep dersom en saksbehandler fra barnevernstjenesten, uten forvarsel, gjennomfører en samtale med barnet på skolen eller i barnehagen. Det kan med andre ord ikke legges til grunn at det vanligvis vil oppleves trygt for barnet at foreldrene ikke vet om samtalen, og at en slik fremgangsmåte nødvendigvis vil sikre at saken blir bedre opplyst. Nyere forskning på barn og unges medvirkning i barnevernssaker viser tvert imot at det kan oppleves utrygt å gjennomføre samtaler med barnet på skolen uten forvarsel.⁹

Hensynet til barnet kan imidlertid tilsi at barnevernstjenesten ikke orienterer foreldrene om at de skal gjennomføre en slik samtale. Dette vil først og fremst være aktuelt der barnevernstjenesten har grunn til å tro at samtalen vil bli vanskelig eller umulig å få gjennomført på en god måte hvis foreldrene i forkant er gjort kjent med barnevernstjenestens planer. Særlig aktuelt vil dette være i alvorlige saker der det er mistanke om vold eller overgrep mot barn. I slike tilfeller vil det å snakke med barnet uten foreldrenes viten kunne være nødvendig og avgjørende for å beskytte barnet for ytterligere overgrep, og for å sikre bevis i en eventuell straffesak. Det er viktig for både barn og foreldres rettsikkerhet.

Barnevernstjenestens plikt til å oppfylle menneskerettslige forpliktelser, gjennomføre en forsvarlig undersøkelse, herunder ta hensyn til hva som vurderes som barnets beste, vil derfor kunne gå på bekostning av foreldrenes rett til informasjon. Om, og eventuelt når samtalen skal gjennomføres, og om foreldrene skal informeres, vil bero på en konkret

⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 29

⁹ Barnevernets undersøkelsesarbeid, delrapport 5 Å medvirke når barnevernet undersøker. En studie av barn og foreldres medvirkning i barnevernets undersøkelsesarbeid

vurdering av de opplysninger barneverntjenesten har mottatt og eventuell kjennskap til familien.

Etter direktoratets syn følger det av mildeste inngreps prinsipp, Grunnloven og Norges menneskerettslige forpliktelser om å sikre retten til privatliv at barnevernstjenesten som en hovedregel skal informere foreldrene ved oppstart av en undersøkelse. At foreldrene som hovedregel skal informeres betyr i denne sammenheng at dersom barnevernstjenesten mener det er nødvendig å gjennomføre en samtale med barnet uten foreldrenes viten må avgjørelsen begrunnes særskilt.

Det er mange forhold som må på plass for å gi barnet trygghet til å snakke om vanskelige ting. Den viktigste faktoren for å få barnet til å snakke fritt er at det har tillit til den eller de som skal gjennomføre samtale. Dette kan barnevernstjenesten best oppnå ved at saksbehandler har god kompetanse til å snakke med barn og er bevisst på viktigheten av å skape en god relasjon til barnet. Ofte vil det ikke være tilstrekkelig å snakke med barnet en eller to ganger i løpet av undersøkelsen, men flere ganger. Barnevernstjenesten må også trygge barnet på at det som fortelles ikke nødvendigvis umiddelbart videreformidles til foreldrene, og at de vil gjøre det de kan for at barnet blir beskyttet for eventuelle negative reaksjoner fra foreldrenes side.

Avslutnings vil vi understreke viktigheten av at det i alvorlige saker foretas en konkret vurdering av hvorvidt en samtale kan og bør gjennomføres uten at foreldre er informert. Avveiningen må nedtegnes og legges inn som del av sakens dokumentasjon.

Med hilsen

Anders Henriksen (e.f)
avdelingsdirektør

Hilde Håland
seniorrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk og har derfor ikke håndskrevet signatur.

Kopi til:
Barne- og likestillingsdepartementet
Landets fylkesmannsembeter
Landets fylkesnemnder
Sentralenheten for fylkesnemndene
Regionene i Bufetat
Barne- og familieetaten, Oslo kommune
Statens helsetilsyn